

ПОЛИТИЧКА ПРАВА У КОНТЕКСТУ ЉУДСКИХ ПРАВА

doi: 10.7251/SPM1447171Z

Стручни чланак

Апстракт: У раду се анализира значај политичких права грађана у демократском друштву и правном систему. У првом делу рада дат је приказ основних карактеристика политичких права. Потом је пажња посвећена односу политичких и људских права. Посебно је дат опширан приказ врста политичких права, да би у последњем делу рада била извршена додатна фрагментација теме на тај начин што се проучава однос изборног права и политичких права.

Кључне речи: политичка права, људска права, изборно право, бирачко право, демократија.

1. Уводна разматрања

У правној доктрини се политичка права сматрају једним од централних питања када се разматрају демократски начини одлучивања. Остваривање политичких права једно је од кључних гаранција демократског поретка. Мера демократичности једног друштва најбоље се сагледава управо према степену могућности остваривања политичких права. Посматрано на тај начин, слободно се

* Мастер права, специјалиста за област пореског саветовања. Адвокатска канцеларија Живковић Самарцић, Београд.

може тврдити да је мера поштовања политичких права у неком друштву директно сразмерна могућности остварења субјективних права грађана у њему. Колика је важност остваривања политичких права у савременим демократијама, можда најбоље илуструје чињеница да су темељна начела за њихово остваривање прописана уставом. Значај питања која се уређују изборним законодавством, разлог је због кога у неким државама ови закони имају карактер органских закона. Бирачко право је гаранција права грађана да, као носиоци суверенитета, непосредно суделују у конституисању органа државне власти. Оно је у већини држава уставноправног карактера.

У раду се анализира значај политичких права грађана у демократском друштву и правном систему. Првенствено је дат приказ основних карактеристика политичких права. Потом је пажња посвећена односу политичких и људских права. Посебно је дат опширан приказ врста политичких права, да би у последњем делу рада била извршена додатна фрагментација теме на тај начин што је описано изборно право у контексту политичких права.

2. Основне карактеристике политичких права

Преовлађујуће схватање је да је политика у ужем смислу тежња ка учествовању у моћи, или ка утицају на расподелу моћи, у вођењу или утицају на вођење какве политичке организације, укључујући и саму државу. Уколико прихватимо ову дефиницију, политичким правима сматраћемо она права која такву тежњу чине правно могућом и за њену реализацију дају правне гаранције. Овако схваћена политичка права имају три аспекта: она су, следствено Јелинековој (*Jellinek*) троеоби, права активног статуса, у том смислу што овлашћују њихове титуларе да учествују у политичким процесима. Она имају својство права негативног статуса, јер су усмерена на заштиту човекове слободе од државног уплитања. Напослетку, политичка права имају обележја права позитивног статуса, јер омогућавају њиховим титуларима да захтевају од државе

одређено чињење и деловање.¹ Под појмом политичка права подразумевамо различите облике учешћа појединаца у јавном животу земље. Кроз ова права остварују се права појединца на демократију. Политичка права штите слободу учествовања у политичким дешавањима. Она не могу бити у потпуности остварена без других друштвених и културних предуслова.

Хронолошки посматрано, политичка права везују се за прву генерацију људских права. Уз грађанска права и слободе она су утрла пут људским правима која су касније признавана. Политичка права омогућавају грађанима да утичу на доношење најважнијих одлука у држави и друштву. Појединац има право да има и изражава мишљење о свим темама у друштву, то мишљење он може изражавати појединачно или у заједници са другима, на пример јавним окупљањем. Да би добили могућност да ефикасно изразе своје идеје и да се боре за њихово остваривање грађани се удружују у политичке партије, удружења грађана, синдикате. Они бирају своје представнике, а под једнаким условима могу бити бирани у представничке органе.

Концепција политичких права заснива се на политичкој филозофији либерализма. Таква концепција полази од уверења да је мотивација људи за улазак у друштвени уговор и оснивање државе заштита сопствених права управо у односу на државу. Консеквентно, идеолози овог концепта предлажу да одговорност државе лежи у гарантовању слободе и штавише, активан напор да се ова права и остваре. Либерална концепција политичких права је жестоко критикована. У тим критикама нарочито су предњачили социјалистички мислиоци. Они верују да, с обзиром да политичка, али и људска права уопште, не могу дати једнаку полазну основу свим деловима друштва, пруживши могућност свима да се понашају као стварно једнаки, онда неизбежно постају правно средство буржоазије које доминацијом над пролетаријатом тежи да заштите интересе своје класе. Дакле, теоретичари социјализма наглашавају активну улогу

¹ Мијатовић, Бошко, Вујачић, Илија и Маринковић, Танасије. *Појмовник либералне демократије*, Службени гласник и Центар за либерално-демократске студије, Београд 2008, 91.

државе у остваривању политичког положаја њених грађана - нарочито радника, жена, мањина и свих других, према њиховом схватању, угрожених појединаца.

Посредством политичких права грађани учествују, било у стварању државне воље (бирачко право), било у изражавању свог личног мишљења о јавним пословима (слобода штампе, збора, удруживања, петиције). Сама чињеница да појединац приликом вршења ових права задржава својство грађанина и да не постаје државни орган, разлог је што се политичка права подводе под појам људских права.²

3. Политичка права као део корпуса људских права

Још одавно је установљена веза између људских права и демократије. Демократија се не своди на људска права, али демократије нема без људских права. Људска права су, као и устав, брана од апсолутне и неодговорне власти, па се због тога и гарантују уставом. Она имају метаправно значење и превазилазе пуки скуп правила којима се регулишу.

Људска права се најчешће дефинишу као она права која људско биће има самим тим што је људско биће – дакле, независно од воље државе. Она су изворна, свеопшта и неотуђива. Људска права почивају на моралним претпоставкама савременог човека.³ Корпус људских права поседује вишеструка значења. У нормативном смислу укида суштинске разлике у правном положају појединаца и група у националним оквирима. У домену политике су људска права, а нарочито политичка права као њихов део, основ и подстицај идеје демократије.

Људским правима утврђује се правни положај појединца према органима власти и она јесу граница коју државна власт не сме да

² Марковић, Ратко. *Уставно право*. Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2011, 470.

³ Пауновић, Милан, Кривокапић, Борис и Крстић, Ивана. *Међународна људска права*, Правни факултет, Београд 2010, 21–22.

прекорачи. Обим и поштовање људских права најбољи су показатељ карактера односа између државне власти и грађанина. Људска права реална су препрека самовољи моћника. Она су, као и устав, брана од апсолутне и неодговорне власти, па се због тога, баш као и организација државе, прописују уставом. Идеја људских права има упориште у схватању о урођеном човековом достојанству из којег произлазе нека неотуђива права и слободе које власт нити дарује, нити може одузети. Због тога она припадају свим људима, ма где ови живели. Човек је свуда исти, па је због тога равноправан са другим људима у уживању људских права, независно од нације и територије којој припада.⁴

Највећи број људских права усмерен је према држави – њима се она ограничава или се од ње тражи деловање ради заштите права. Типичан пример захтева за немешање државе јесу слободе (нпр. слобода кретања, изражавања, окупљања). С друге стране, држава је дужна да делује када се, примера ради, од ње тражи да створи предуслове за достојан живот човека и остваривање његових права тиме што ће свакоме обезбедити бесплатно основно школовање, минимум материјалне егзистенције, једнаке услове за стицање средстава за живот...⁵

За људска права кажемо и да су политичка јер се остварују у држави, тј. односе се на одређену државу и њену јавну власт, која људска права не конституише нормама, већ их њима само потвђује и јемчи.⁶ Од државе се очекује двострука улога: да гарантује, односно да се уздржи од кршења грађанских и политичких права, те да активно промовише социјална и економска права грађана. Претпоставке за истинско уживање и поштовање политичких права су демократија и владавина права. Политичка права

⁴ Марковић, Ратко. *Уставно право*. Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2011, 454–455.

⁵ Димитријевић, Војин, Поповић, Драгољуб, Папић, Татјана и Петровић, Весна. *Међународно право људских права*. Београдски центар за људска права, Београд 2007, 40.

⁶ Зековић, Александар. „О култури људских права”, *21 прича о демократији*, Центар за грађанско образовање, Подгорица 2005, 55.

састоје се у могућности да се учествује, директно или индиректно, у успостављању и функционисању власти. Ова права гарантована су уставом. Она омогућавају људима да слободно учествују у политичким процесима, укључујући надметање за јавне функције и избор политичких представника. Међутим, номинална политичка права без постојања реалних услова за формирање слободе личности, као и уставне прокламације и њихове нормативне гаранције бивају обесмишљени уколико је политичко, културно и социјално окружење такво да код грађана не буде свест о потреби да користе своја политичка права.

4. Врсте политичких права

Грађани кроз многа људска права могу да утичу на доношење најважнијих одлука у држави. У ова тзв. политичка права у ширем смислу спадају слобода изражавања, право на мирно окупљање и слобода удруживања. С друге стране, многим међународним инструментима за заштиту људских права посебно су зајемчена права грађана на учешће у управљању заједницом.⁷ То су политичка права у ужем смислу, која обухватају право на учествовање у јавним пословима, право грађана да бирају и буду бирани у органе који доносе одлуке о суштинским питањима политичког живота заједнице и равноправан приступ јавним службама. Многи мислиоци и борци за демократију и људска права су сматрали да је право на слободно изражавање темељ на коме почивају слобода човека и друштва у целини. Слобода говора, слобода штампе, слобода мисли и јавног изражавања мишљења представљају ненадмашно средство контроле власти, али уједно имају и пресудан значај за заснивање отворене и јавности одговорне владавине.⁸

7 У такве, *inter alia*, спадају: Универзална декларација о људским правима, Међународни пакт о грађанским и политичким правима, Први протокол уз Европску конвенцију о људским правима, Америчка конвенција о људским правима и Афричка повеља о правима човека и народа.

⁸ Кин, Џон. *Медији и демократија*, Филип Вишњић, Београд 1995, 13.

„Кад бих морао да одлучим да ли је боље имати владу без новина или новине без владе, ни тренутак не бих оклевао да одаберем ово друго”, изјавио је 1787. године Томас Џеферсон (*Jefferson*). После више од два века, један други борац за демократију и људска права, у другом времену и другим културно-историјским околностима, Адам Михњик (*Michnik*), изриче мисао која не звучи само као потврда Џеферсонове идеје, већ много више као опомена: „Људе најпре убијају речи, а потом меци”.⁹

Слобода изражавања у средствима јавног информисања постаје нарочито важна у друштвима која имају низак ниво демократске културе и неразвијене механизме контроле власти. У таквој средини ова права добијају на значају као битан и одговоран чинилац у процесу обликовања типа политичке културе. На тај начин се посредно негују и даље развијају култура толеранције, поштовање права на различитост и политичка социјализација грађана.

Слобода изражавања не искључује кривично гоњење због кривичних дела учињених путем штампе или других средстава јавног информисања. Законом треба да буду прописане казне због клевете, подстицања на побуну, једном речју против свих злоупотреба које могу проистећи из манифестација мишљења. Такви закони не повређују слободу, већ је гарантују. Без њих не може бити слободе.¹⁰

Слобода јавног изражавања мишљења, иако елементарно људско право, није подједнако развијено у свим друштвима. Њено остваривање, односно примена, претпоставља одређени културно-историјски контекст. На примеру овог права се јасно види да ниједна норма не важи сама по себи, ван реалног друштвеног оквира.

⁹ Тодоровић, Мирјана. „Freedom of Expression and the Right to Dignity and Reputation”, *Culture of Human Rights*, Belgrade Center for Human Rights, Belgrade 2002, 161.

¹⁰ Constant, Benjamin. „De la liberté des brochures, des pamphlets et des journaux”, *Adolphe; et œuvres choisies*, Larousse, Paris 1930, 173.

Тешко да би се слобода окупљања могла замислити без слободе изражавања; окупљање је заправо форма изражавања.¹¹ Слобода мирног окупљања и слобода удруживања су *conditio sine qua non* демократског друштва. Оне су основ комуникације међу појединцима сличних интереса или политичких уверења и чине посебан облик слободе изражавања. Следствено томе, до изражаја долази важна политичка димензија ових права. Не само да је без уживања ових права немогуће уживати демократска права и учествовати у јавном животу и управљању заједницом, већ су ова права од суштинског значаја у борби људи за испуњење заједничких циљева у друштву у коме живе.¹² Човек је, како је још Аристотел (*Aristotle*) приметио, „друштвена животиња створена да живи са другима”.¹³ Управо због те своје карактеристике појединац тежи да кроз друштвену интеракцију оплемењује себе, али и да остварује политичке и друге циљеве од значаја за ширу заједницу.

Окупљање је доста широк појам. Он се пре свега везује за приватну сферу појединца. Свакодневна су окупљања на забавама, на спортским приредбама, културним манифестацијама. Међутим, да би окупљање уживало посебну заштиту државе, оно мора да излази из чисто приватне сфере појединца и да буде управљено ка јавном деловању. Поред овога, окупљање мора да буде мирно. Држава је обавезна да штити само мирна окупљања. У том смислу се разликују негативна и позитивна обавеза државе. Негативна обавеза државе састоји се у томе што је она дужна да се уздржи од ометања мирног скупа. Обавеза обезбеђивања његовог одржавања и омогућавања учесницима скупа да своје мишљење изразе без страха од физичког насиља других лица јесте позитивна обавеза државе. Државе морају предузети све разумне и прикладне мере

¹¹ Humphrey, John. “Political and Related Rights”, *Human Rights in International Law: Legal and Policy Issues*, (ed. Theodor Meron), Clarendon Press, Oxford 1984, 188.

¹² Димитријевић, Војин. *et al. Међународно право људских права*. Београдски центар за људска права, Београд 2007, 249.

¹³ Macfarlane, Leslie John. *The Theory and Practice of Human Rights*, London 1985, 82.

како би омогућиле да се дозвољени протести одвијају мирно и без ометања. Ако је потребно, држава мора обезбедити полицијску заштиту, а у екстремним случајевима може и да забрани противдемонстрације.¹⁴

Слобода удруживања подразумева право појединаца да се у циљу ефикаснијег остваривања својих идеја, права и интереса, удружује у политичке странке, професионална удружења, верске, синдикалне, невладине или неке друге организације. Најбољи начин за остваривање неких индивидуалних права јесте повезивање са другима. Ако је човек усамљен и изолован, јасно је да ће његови захтеви или идеје за промену друштва, као и за остварење неког права, с малом вероватноћом бити успешни. На први поглед је парадокс, али је то чињеница, да ће појединац своја индивидуална права, па и она гарантована међународним инструментима, најбоље моћи да оствари и одбрани удружен са другима. Да би постојала стварна демократија, мора се омогућити појединцима да се удружују у политичке странке, а радници не би могли много постићи у односу на послодавце да не могу стварати синдикате.¹⁵

Право на удруживање је индивидуално право појединца да се са истомишњеницима удружује ради постизања одређених циљева. Он то може чинити било оснивањем новог, било приступањем већ постојећем удружењу. Међутим, важно је споменути да постоји и негативан аспект права на удруживање. Ово значи да као што има право да приступа некој организацији, појединац на располагању има право и да не буде члан неке организације.

У савременим условима демократија је, уз одређене изузетке који потврђују правило, могућа само у представничком облику. У представничкој демократији грађани на изборима бирају своје представнике у парламенту и дају им ауторитет да доносе одлуке у њихово име. Иако је непосредна (директна) демократија марги-

¹⁴ Димитријевић, Војин. *et al.* *Међународно право људских права*. Београдски центар за људска права, Београд 2007, 251.

¹⁵ Пауновић, Милан. *et al.* *Међународна људска права*. Правни факултет, Београд 2010, 237.

нализована у корист представничке (репрезентативне), поједине области у свету успевају да задрже овај облик учешћа грађана у политичком животу. Такав је случај са Швајцарском која је, захваљујући федералном уређењу, успешно интегрисала непосредност учешћа грађана у доношењу претежног дела политичких одлука. Облике непосредне демократије срећемо у већини савремених устава. Такви облици су: народна иницијатива, референдум, народни плебисцит и вето. Међутим, ако се облици непосредног учешћа народа у вршењу власти, према садржини радње којом се то учешће манифестује, поделе на оне у којима народ предлаже доношење одређених аката и на оне у којима доноси одређене акте, онда се сви набројани облици непосредног учешћа народа свode на народну иницијативу и референдум. Оба института су установе непосредног народног законодавства. На тај начин грађанима се омогућава да учествују у управљању јавним пословима своје земље двоврсно: посредно, преко слободно изабраних представника или, ређе, непосредно.

На овом месту требало би истаћи улогу политичких странака као једног од облика остварења политичких права. Наиме, друштвена улога политичких странака може се оценити као нужна и корисна. Политичке странке омогућују исказивање народне суверености и тиме обезбеђују демократску и световњачку легитимност државне власти. Идеологизујући друштво, странке му одређују правац кретања, чиме каналишу друштвену енергију у одређеном правцу, уместо да се та енергија, растура у више, чак у безброј праваца. Политичке странке стављају у покрет широке народне масе, подстичу их на коришћење и олакшавају им коришћење њихових политичких права, укључујући их у политику. Међутим, оне исто тако, стављају у покрет и државни апарат, ради остваривања одређене политике, чиме му одређују и садржину рада. На тај начин, политичке странке повезују државну организацију са широким слојевима народа и тако обезбеђују демократију. Тако су оне постале један од главних услова за функционисање представничке демократије. Посредством политичких странака, бирачи на парла-

ментарним изборима бирају не само посланике, они бирају и владу (у земљама у којима функционише парламентарни систем власти). Да нема политичких странака, посланици у парламенту бирали би се на основу личних обележја и на основу онога што значе као појединци. Резултат тога био би хаос, пошто би о сваком појединачном кандидату за посланика било мноштво супротстављених представа. Без помоћи политичких странака, тешко би се избори за народне представнике могли успешно обавити, а грађани могли вршити своја политичка права.¹⁶

Бирачко право је једно од најзначајнијих политичких права грађана. Садржински одређено и правно формулисано као тековина буржоаских револуција, овим се правом јемчи сваком грађанину да ће равноправно учествовати у обликовању државне воље. Бирачко право је гаранција права грађана да, као носиоци суверенитета, суделују у конституисању органа државне власти. По садржају, оно је шире од права гласа. Има два појавна облика: активно и пасивно бирачко право. Активно бирачко право је право грађана да одлучују о избору представничких тела која ће у одређеном временском року вршити државну власт као њихови представници, односно у њихово име и у њиховом интересу.¹⁷ Пасивно бирачко право је право грађанина да буде биран у представничка тела, под једнаким могућностима и условима.¹⁸ Активно бирачко право изражава бирачку способност грађанина, док пасивно бирачко право изражава његову посланичку способност.¹⁹ Грађанима мора бити пружена могућност да суделују у избору представничких тела, што се чини кроз активно бирачко право, и да буду бирани у исте те органе, што они остварују путем пасивног бирачког права. Адекватно регулисање и практично остваривање бирачког права су основ-

¹⁶ Марковић, Ратко. *Уставно право и политичке институције*, ИП Јустинијан, Београд 2006, 332.

¹⁷ Маринковић, Танасије. *Изборни системи држава Европске уније*, ЦеСИД, Београд 2002, 9.

¹⁸ Пајванчић, Маријана. *Изборно право*, Правни факултет, Нови Сад 2008, 68.

¹⁹ Јовановић, Слободан. *О држави – основи једне правне теорије*, Издавачка књижарница Геце Кона, Београд 1922, 302.

но обележје демократије и суштински су показатељи демократског уређења државе.

Грађанима мора бити омогућен приступ свим јавним службама под општим условима једнакости. Неспорно је да је државама остављен простор да одређују посебне услове који се захтевају за одређене врсте служби. Ипак, они не смеју бити дискриминаторски и неумесни. Приликом оцене да ли је неки постављени услов дискриминаторски треба имати у виду конкретни посао. Наиме, потпуно је оправдано да се за неке послове постављају строжи услови или услови који се иначе сматрају забрањеним основама разликовања. У ситуацијама када природа односног посла то оправдава овакви услови се неће сматрати дискриминаторским. За такве услове тада постоји објективно и разумно оправдање.²⁰

5. Изборно право и политичка права

Изборно право је систем правних норми којим се уређује укупан изборни процес. Изборно право осим бирачког, са којим се често поистовећује, садржи и низ других права: право истицања кандидата, право на захтев уписа и измену података у бирачком списку, право на обавештавање о кандидатима и свим релевантним чињеницама изборног процеса и право на заштиту изборног права.²¹ Изборно право садржи инструменте различитог значаја. Има их чисто техничког карактера. Постоје и они који нису само технички, који су важни политички, али ипак у извесном степену слободни, недетерминисани политичким и друштвеним променама. Међутим, има и установа изборног поретка које су основне, које одређују осталу надградњу изборне организације и дају јој смисао, а које су са своје стране тесно везане за целокупну др-

²⁰ Лица која именују органи државне власти да у њихово име обављају послове називају се јавни службеници. Уопштено би се могло рећи да је јавни службеник лице које ради у институцији која је државна или је на неки начин повезана са државом, попут ималаца овлашћења.

²¹ Пајванчић, Маријана. *Изборно право*. Правни факултет, Нови Сад 2008, 5–6.

жавну и друштвену структуру и њен развој. Ти основни елементи изборног поретка су: 1) тела, групе, чији се представници бирају и 2) састав тих тела, односно бирачко право. То су основе којима ће бити одређен не само склоп изборног поретка него и карактер самог представничког режима. Од решења тих проблема, чији ће се представници бирати, и ко ће их бирати, зависи облик и интензитет учешћа народа у законодавству и управљању државом.²²

У главним својим линијама одређен укупним друштвеним стањем, развој изборног права посматран у детаљу, по појединим одсечима вршен је променама које су биле дело политичких људи и група. Партије и политичари мењали су изборни поредак, вођећи својим партијским и личним интересима. Овај је био пресудан у питањима техничке организације избора. У битним, основним питањима он је деловао уз остале историјске и друштвене чиниоце који су му обележавали границе у којима се могао кретати, чиниоце чији је изражај обично бивао.²³ Под изборима, у ширем смислу, подразумева се низ поступака којима појединци бирају представнике овлашћене да у одређеном раздобљу уместо њих доносе извесне одлуке. Ово је генерална дефиниција која обухвата како изборе за управљачке органе удружења грађана, тако и изборе посланика у највише представничко тело у држави.

Идеја људских права у својој бити почива на премиси да је реч о индивидуалним правима. Изборно право, или у ширем контексту право на управљање друштвеном заједницом, спада у ред основних, утуживих, политичких и људских права прве генерације. Овако дефинисано, изборно право је широко прихваћено као фундаментално право. И формално дефинисано као тековина демократских буржоаских револуција, ово право је гарант сваком грађанину да може да учествује у обликовању државне воље, да јавно изриче своје мишљење и обавља функцију. Изборно право, те бирачко право као његов најизраженији сегмент је гаранција

²² Грол, Милан. *Еволуција изборног права у Француској*, изд. аутора, Београд 1938, 270.

²³ *Ibid.*, 272.

права грађана да, као носиоци суверенитета, непосредно суделују у конституисању органа државне власти. Поштовање основних принципа изборног права је неопходно за демократију. Изборно право је материјализација генералног права грађана на учешће у вршењу јавних послова. Ово право у свом потпуном обиму долази до изражаја за време одржавања избора, и непосредно пре и после тога, тако да је присутна извесна периодичност у остваривању у односу на друга права.

Још је Монтескје (*Montesquieu*), приметио да су закони који уређују бирачко право од суштинског значаја за демократију. Правила о томе како се гласа, ко бира и ко може бити биран, исто су толико важна за демократију колико су за монархију правила о томе ко је монарх и како он треба да влада. То је због тога што је у демократији народ, на изванредан начин, монарх, и што он своју суверену вољу може да изрази једино гласањем. Према Либанијусу (*Libanius*), странци су се у античкој Атини кажњавали смрћу, уколико би покушали да се умешају у скупштину народа – толико је била строга казна, закључује Монтескје, за оне који би узурпирали право суверености!²⁴

С обзиром на овако значајну улогу избора за демократију, изборни системи су постали најманипулативнији инструмент политике.²⁵ Отуда је легитимност демократског политичког система директно условљена правилима изборног права која морају да буду таква да искључују, или сведе на минимум могућности злоупотребе изборног процеса и отуђење власти од грађана.²⁶

Бирачко право, као сегмент изборног, појављује се као најважније политичко право, а избори добијају карактер најзначајнијег учешћа грађана у процесу политичког деловања. Демократско конституисање политичких поредака заснива се на признавању

²⁴ De Montesquie, Charles. *De l'esprit des lois*, L. II, Ch. II, Gallimard, Paris 1995, 98.

²⁵ Сартори, Ђовани. *Упоредни уставни инжењеринг*, Филип Вишњић, Београд 2003, 14.

²⁶ *Ibid.*

општег, једнаког, непосредног и тајног бирачког права. Бирачко право је нераскидиво везано за изборни процес, а посредством њега и за демократију. Бирачко право се може посматрати као основно политичко право и као елемент изборног система. Као основно политичко право, оно је неодвојиво од демократије, као што је и изборни процес у коме се изборно право остварује.

6. Закључак

Сва је прилика да ће разматрања политичких права остати још дуго један од централних предмета интересовања уставно-правне науке. Ипак, може се уочити да ова тема није више актуелна као што је била док одређене, фундаменталне карактеристике бирачког права нису постале општеприхваћене у упоредним изборним системима. И заиста, ако имамо у виду изборне системе већине држава, чини се да се може констатовати да су принципи на којима је устројено савремено бирачко право постали аксиом. Наравно, одређена, истина мања одступања су могућа, али се то свакако дугује различитим правним и политичким традицијама односних држава. Правни систем, као део друштвене сфере, не може бити раздвојен од времена, места, културе и менталитета народа у коме се примењује. Он и настаје из потребе људи за бољим функционисањем заједнице у којој живе, па се тако не може посматрати издвојен из читавог друштвеног контекста, већ он у највећој мери управо и зависи од њега.

Демократско конституисање политичких поредака заснива се на признавању најширег спектра политичких права. Под појмом политичка права подразумевамо различите облике учешћа појединца у јавном животу земље. Кроз ова права се остварују права појединца на демократију. Политичка права штите слободу учествовања у политичким дешавањима. Она не могу бити у потпуности остварена без других друштвених и културних предуслова.

Бирачко право појављује се као најважније политичко право, а избори добијају карактер најмасовнијег учешћа грађана у процесу политичког деловања. Бирачко право је нераскидиво везано за изборни процес, а посредством њега и за демократију. Бирачко право се може посматрати као основно политичко право и као елемент изборног система. Као основно политичко право, оно је неодвојиво од демократије, као што је и изборни процес у коме се изборно право остварује. С друге стране, без људских права нема ни савремене демократије, ни модерног устава или конституционализма, нити правне државе схваћене као владавина права.²⁷

POLITICAL RIGHTS IN THE CONTEXT OF HUMAN RIGHTS

Summary

The article analyses the significance of political rights of citizens in a democratic society and in a legal system. Its first part deals with basic characteristics of political rights. After that, the attention is paid to the relation between political and human rights. A comprehensive overview of types of political rights is provided in the following part of the article, while in the last one the further fragmentation of the topic is conducted by elaboration of the relation between electoral and political rights.

Key words: *political rights, human rights, electoral right, suffrage, democracy.*

²⁷ Хасанбеговић, Јасминка. „Rhetorizität des Rechts und Rechtlichkeit des Staates – Über die Unvereinbarkeit von Souveränität und Rechtsstaat“, *Rechtsstaat: Ursprung und Zukunft einer Idee* (Hrsg. D. Basta, W. Krawietz, D. Müller), Berlin 1993, 63.

ЛИТЕРАТУРА

- Зековић, Александар. „О култури људских права”, 21 прича о демократији. Центар за грађанско образовање, Подгорица 2005.
- Мијатовић, Бошко. Вујачић, Илија. Маринковић, Танасије. Појмовник либералне демократије. Службени гласник и Центар за либерално-демократске студије, Београд 2008.
- Димитријевић, Војин. Поповић, Драгољуб. Папић, Татјана. Петровић, Весна. Међународно право људских права. Београдски центар за људска права, Београд 2007.
- Сартори, Ђовани. Упоредни уставни инжењеринг, Филип Вишњић, Београд 2003.
- Хасанбеговић, Јасминка. „Rhetorizität des Rechts und Rechtlichkeit des Staates – Über die Unvereinbarkeit von Souveränität und Rechtsstaat“, *Rechtsstaat: Ursprung und Zukunft einer Idee* (Hrsg. D. Basta, W. Krawietz, D. Müller), Berlin 1993.
- Пајванчић, Маријана. *Изборно право*. Правни факултет, Нови Сад 2008.
- Грол, Милан. *Еволуција изборног права у Француској*. Изд. аутора, Београд 1938.
- Пауновић, Милан. Кривокапић, Борис. Крстић, Ивана. *Међународна људска права*. Правни факултет, Београд 2010.
- Марковић, Ратко. *Уставно право и политичке институције*. ИП Јустинијан, Београд 2006.
- Марковић, Ратко. *Уставно право*. Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2011.
- Јовановић, Слободан. *О држави – основи једне правне теорије*. Издавачка књижарница Геце Кона, Београд 1922.
- Маринковић, Танасије. *Изборни системи држава Европске уније*. ЦеСИД, Београд 2002.

- Кин, Џон. *Медији и демократија*. Филип Вишњић, Београд 1995.
- Constant, Benjamin. "De la liberté des brochures, des pamphlets et des journaux", *Adolphe; et œuvres choisies*, Larousse, Paris 1930.
- De Montesquie, Charles. *De l'esprit des lois*, L. II, Ch. II, Gallimard, Paris 1995.
- Humphrey, John. "Political and Related Rights", *Human Rights in International Law: Legal and Policy Issues*, (ed. Theodor Meron), Clarendon Press, Oxford 1984.
- Macfarlane, Leslie John. *The Theory and Practice of Human Rights*, London 1985.
- Тодоровић, Мирјана. "Freedom of Expression and the Right to Dignity and Reputation", *Culture of Human Rights*, Belgrade Center for Human Rights, Belgrade 2002.